

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Власенко В. М. (Суми), канд. іст. наук;
Дегтярьов С. І. (Суми), канд. іст. наук;
Король С. М. (Суми), канд. політ. наук;
Куліш А. М. (Суми), д-р юрид. наук;
Лобко Н. В. (Суми), канд. іст. наук;
Нестеренко В. А. (Суми), канд. іст. наук;
Піскун В. М. (Київ), д-р іст. наук;
Рамач Я. (Нові Сад, Сербія), д-р іст. наук;
Семенов В. М. (Суми), канд. наук з держ. упр.;
Теліженко Л. В. (Суми), д-р філософ. наук.

Видання рекомендоване до друку рішенням вченої ради
юридичного факультету Сумського державного університету
(протокол № 8 від 02.04.2015 р.)

**Суспільно-політичні процеси на українських землях: історія,
проблеми, перспективи** : зб. матер. III Всеукр. наук.-практ. конф. : у 2 част.
(Суми, 17 квітня 2015 р.) / ред. колегія : В. М. Власенко, С. І. Дегтярьов,
С. М. Король та ін. – Суми : Сумський державний університет, 2015. – Ч. 2. – 69 с.

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів,
студентів, учених та аспірантів ВНЗ і наукових установ, виголошені в рамках
III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільно-політичні
процеси на українських землях: історія, проблеми, перспективи»
(Посвідчення УкрІНТЕІ № 758 від 12 грудня 2014 р.), присвяченої
актуальним питанням суспільно-гуманітарних наук.

ПАМ'ЯТЬ ПРО РІДНИХ*

Антилюдяна, жорстока війна покалічила і знищила безліч життів. *«Війни прокляті матерями»*. Ці слова Горація актуальні і в наш час. Близькі мені люди також бачили на власні очі все, що відбувалося в ті часи: і перевезення на роботу до Німеччини, і відсутність батька, і голодне дитинство. Ми – це те покоління, яке може дізнатися про війну з перших вуст живих ще рідних.

Мого дідуся звать Карпенко Іван Семенович. З'явився на світ він 15 лютого 1942 р. (хоча дата не точна, достеменно не відомо, коли саме народився) у маленькому селі Байрак Липоводолинського району Сумської області. Тож і ходив у місцеву середню школу, здобував освіту, що давалася досить легко. Проте було багато домашніх турбот: пасти корів (не тільки домашніх, але й сусідських, задля підробітку), матері допомагати по господарству та інші клопоти, яких в декілька разів було більше через відсутність батька, що пішов на війну в 1941 р., так і не дізнавшись про народження сина. Мій дід був старанним учнем. Знав наперед, що скоро підходить його черга пасти худобу, йшов до вчителів і вивчав з ними шкільний матеріал наперед. Щоб добратися до школи хлопець долав пішки 4 кілометри.

«Мати, Карпенко Антоніна Іванівна, була сильною жінкою і сина виховувала майбутнім господарем, її слово – закон» – згадує Іван Семенович. Мала вона домашню освіту, працювала разом із чоловіком у колгоспі. У сім'ї було двоє дітей: Іван та Оля. Окрім батька на війну пішло ще чотири дядька, та тільки один повернувся. Жорстока математика долі. Сестра працювала дояркою, а потім вийшла заміж та виїхала з чоловіком до міста Ромни.

Мала родина 72 сотки городу, а крім того мати була зобов'язана відпрацьовувати трудовні у колгоспі (283 дня). Жінка поралася біля молотарки (молотили зерно, пшеницю, жито). А малий Іванко боявся вночі сидіти в будинку, то й чекав матір біля дверей. Антоніна Іванівна працювала аж до півночі, зазвичай. Одного разу проходив бригадир і побачив хлопця, запитав чому він сидить на вулиці в таку пізню годину. Пожалів, тож більше не ставив жінку до молотарки, щоб приходила раніше з роботи.

---

*Робота здійснена в рамках виконання фундаментального дослідження №0115U000677 «Історичний розвиток порубіжжя Північно-Східної України як засіб конструювання загальнонаціональної моделі історичної пам'яті».

Коли йшла війна, дідусь був ще зовсім дитиною, не розумів, які страшні роки настали. Згодом усе розповідала мати, від неї і дізнався про те, що вижили тільки завдяки прадідові, який був церковнослужителем (жили вони в більш-менш достатках). Про події на фронті дорослі знали мало, бо не було ні газет, ні радіо, тільки що доносили з далечі рідні та чужі листи.

У часи Голодомору родина вижила тільки завдяки родичці, що жила неподалік. У неї був син, що самостійно вивчив 11 мов. Ще до війни його забрали у столицю працювати, а матері платили 80 руб. пенсії. Вона мала «куркульську» хатку і допомагала односельцям.

У 1950 р. малий Іван пішов до школи. Жили вони на гроші, які платила держава за смерть батька – 56 руб. Потім пішов в армію. Як повернувся, отримав середню освіту в Роменському сільгосптехнікумі за спеціальністю «технік-механік». Пізніше працював шофером, а згодом головним інженером. Загалом Іван Семенович змінив багато професій, проте кожну любив і виконував обов'язки із задоволенням. Тому отримував грамоти і нагороди.

А на іншому кінці Липової Долини жила моя прабабуся, Черниш Ганна Пилипівна, яка народилася 27 вересня 1926 р. З 1935 по 1941 рр. навчалася у липоводолинській школі і закінчила 7 класів, потім пішла працювати в колгосп (через те, що школу закрили). Роботи було багато: сіно сушили, у просі виривали бур'ян, пололи, кінцями волочили рілля.

У 1943 р., під час окупації їм дали повістки на комісію. 24 червня, пройшовши комісію, вони були закриті на ніч у місцевому клубі, до якого була приставлена охорона, щоб не втекли. Вранці їх посадили на вози і під охороною поліцаїв та німецьких солдат зі зброєю доправили молодих дівчат та хлопців до міста Ромни, а далі – до Польщі. Там Ганна Пилипівна та інші були пройшли ще одну комісію. Після цього їх поставили в шеренгу і німці, немов на ярмарку, вибирали собі рабів. Врешті-решт, залишилися десятеро дівчат, всі з Липової Долини, за якими під'їхала бестарка. Їх повезли рити окопи. Годували несмачним супом із брукви.

Пізніше дівчат відвезли працювати на ділянку Ганса Баура. Поселили у конюшні. Робота була надзвичайно тяжкою: працювали із самого ранку до пізньої ночі в полі, без води і перепочинку. Пололи бур'яки, згодом почалися жнива: тягали важкі снопи на височенні пагорби. Яюсь прабабусю один із наглядців повів туди, де носили зерно на 2-й поверх стодоли, поставив на трап і поклав кубинський мішок жита на спину. Вона не витримала і впала.

Наглядачі ж не вірили, що дівчина не може втримати його на плечах, тому пробували ще і ще. Дівчина падала раз за разом. Потім її повели на буряки, погрожуючи, що дівчата більше ніколи не повернуться на Батьківщину. *«Скільки ми виплакали, я й ворогові не бажаю такого! – згадує прабабуся, – Треба берегти свою державу, свою рідну Україну!»*.

15 лютого 1945 р. їх звільнили радянські війська. Потім дівчата потрапили у госпіталь, де працювали санітарками. З 24 лютого по 24 червня 1945 р. працювали вони на такій же виснажливій роботі, бо палати були на другому поверсі, а серед двору – бочки з водою, а треба було приносити воду кожному пораненому. До вечора ноги водянками бралися: *«І ніхто не платив, бо воєнне время було, день прожив і слава Богу»*. Пізніше госпіталь перевели у тодішній Ленінград, а дівчат відправили додому. 30 червня 1945 р. вони були вже вдома.

Не стало прабабусі 1 грудня 2011 р. Наша родина береже пам'ять про наших рідних і зберігає усі документи, що пов'язані з їх життям.